

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

**ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ
ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΡΙΑΝΝΑΣ (Α. Μ. 1340200000468)**

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : κ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

**ΘΕΜΑ: ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ
ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΘΕΜΑ.....	4
2. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ.....	5
3. ΤΟ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ.....	7
4. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ.....	10
4.1 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ.....	10
4.2 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ.....	11
5. ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ.....	13
5.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΠΤΟΥ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ.....	13
5.2 ΤΟ ΤΕΚΜΗΡΙΟ ΤΗΣ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ.....	14
6. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ : Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	15
6.1 ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑΣ – ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΜΥΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	15
6.2 ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ.....	15
6.3 ΑΠΑΓΓΕΛΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ.....	16
6.4 ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	16
7. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ.....	17
7.1 ΕΝΝΟΙΑ, ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΣ.....	17
7.2 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ.....	17
8. ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΑ Μ.Μ.Ε.....	19
8.1 ΑΙΤΙΑ ΑΥΤΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ.....	19
8.2 ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ	

ΑΠΟ ΤΑ Μ.Μ.Ε.....	20
8.2.1 ΘΕΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.....	20
8.2.2 ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.....	21
9. ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ Μ.Μ.Ε.....	22
10. ΕΞΕΤΑΣΗ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ: Η ΔΙΚΗ ΤΗΣ «17 ΝΟΕΜΒΡΗ» ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΙ Μ.Μ.Ε.	24
11. ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	26
12. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟΝ ΤΥΠΟ	27
13. ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΛΗΜΜΑΤΑ.....	28
13.1 ΠΕΡΙΛΗΨΗ : ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Μ.Μ.Ε.....	28
13.2 SUMMARY: DEFENDANT AND THE MASS MEDIA.....	28
14. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	29

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΘΕΜΑ

Στόχος της παρούσας εργασίας αποτελεί η εξέταση της θέσης του κατηγορουμένου, ως υποκειμένου της ποινικής δίκης και των συνταγματικών δικαιωμάτων του, τα οποία αφορούν στην προστασία της ανθρώπινης αξίας του και της ιδιωτικής ζωής του, δικαιώματα τα οποία συγκρούονται με τα επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα της ελευθερίας της έκφρασης, της πληροφόρησης και εν γένει της ελευθερίας του τύπου.

Με την παρούσα μελέτη επιδιώκεται μια γενικότερη προσέγγιση στην είτε θετική είτε αρνητική επιρροή που ασκούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης άλλοτε στο πρόσωπο και την τύχη του κατηγορουμένου και άλλοτε στην έκβαση της ποινικής δίκης. Η παραπάνω παράμετρος θα εξετασθεί από τη σκοπιά του συνταγματικού δικαίου και θα διερευνηθεί το ζήτημα αν και κατά πόσο το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού και η ελευθερία του τύπου συστέλλονται και υποχωρούν μπροστά στο δικαίωμα της ανθρώπινης αξίας, προσωπικότητας και τιμής.

Τα Μ.Μ.Ε., ένας συνδυασμός του αληθούς, του ημιαληθούς και του ψευδούς, επηρεάζουν και διαμορφώνουν την καθημερινή μας γνώση και πολύ συχνά κατασκευάζουν την πραγματικότητα. Τα Μ.Μ.Ε., όπως πολλοί τα αποκαλούν τέταρτη εξουσία, έχουν εισβάλλει στο χώρο απονομής της δικαιοσύνης και αρκετές φορές αντί να την ελέγχουν τη δικάζουν, αλλοιώνοντας τη φυσική ροή της ποινικής διαδικασίας και των κλασικών αρχών της δικονομίας. Αυτή η λεγόμενη υιοθέτηση της εικονικής δίκης (virtual trial) οδηγεί σε μείωση του κύρους της δικαιοσύνης και διατάραξη της διαδικασίας και υποχρεώνει ακούσια τον κατηγορούμενο να έλθει αντιμέτωπος με ένα δεύτερο δικαστή, αυτόν των Μ.Μ.Ε.

Βέβαια δεν είναι λίγες οι φορές που τα Μ.Μ.Ε. έχουν συνεισφέρει θετικά στη διαλεύκανση σοβαρών υποθέσεων, υποβοηθώντας τη δικαιοσύνη και πετυχαίνοντας τελικά την αθώωση του κατηγορουμένου.

Αφού αναλυθούν τα παραπάνω ζητήματα θα τεθεί το νομικό δίλημμα ποιο δικαίωμα θα περιοριστεί χάριν του άλλου στην εκάστοτε έννομη σχέση. Τέλος παρατίθενται ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα για τον τρόπο αντιμετώπισης του παραπάνω διλήμματος από τη νομολογία.

2. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ

Με την έννοια της ανθρώπινης αξίας εννοούμε τον απαραβίαστο εκείνο πυρήνα της προσωπικότητας του ανθρώπου ως φυσικού υποκειμένου δικαίου που διακρίνει τον άνθρωπο από τα αντικείμενα δικαίου. Η ανθρώπινη αξία υπό ευρεία έννοια είναι το σύνολο των πνευματικών χαρακτηριστικών του ανθρώπου σε αντίθεση με την ευρεία έννοια που ταυτίζεται με τον όρο «άνθρωπος».

Το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία κατοχυρώνεται συνταγματικά στο άρθρο 2 παρ. 1 Σ σύμφωνα με το οποίο «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Η παραπάνω διάταξη είναι νομικά πλήρως δεσμευτική και λόγω της γενικότητας της εφαρμόζεται επικουρικά έναντι των ειδικότερων διατάξεων που κατοχυρώνουν τα διάφορα ατομικά δικαιώματα. Το Σύνταγμα δεν διακηρύσσει ρητώς το απαραβίαστο της αξίας του ανθρώπου, αλλά προϋποθέτοντας την διακήρυξη αυτή, ορίζει απευθείας την έννομη συνέπεια της, δηλαδή την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας να σέβεται και να προστατεύει την αξία του ανθρώπου. Από τη γραμματική διατύπωση της παραπάνω διάταξης προκύπτει ότι η ανθρώπινη αξία αποτελεί μητρικό δικαίωμα, γεγονός που σε περίπτωση σύγκρουσης του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας με κάποιο άλλο δικαίωμα οδηγεί σε σεβασμό του άρθρου 2 παρ. 1 Σ. Φορέας του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας είναι κάθε φυσικό πρόσωπο.

Η κατοχύρωση της αξίας του ανθρώπου είναι απαραβίαστη, δεν υπόκειται σε κανένα περιορισμό και σε καμία επιφύλαξη νόμου, δεν υπόκειται σε αναθεώρηση, αφού αφορά τον πυρήνα της ανθρώπινης προσωπικότητας.

Οι διαστάσεις του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας είναι τρεις: α) αμυντική, η οποία στρέφεται κατά του Κράτους και το υποχρεώνει να απέχει από κάθε ενέργεια που οδηγεί σε προσβολή του δικαιώματος. Η αμυντική διάσταση του δικαιώματος παρουσιάζει το φαινόμενο της τριτενέργειας αφού εφαρμόζεται όχι μόνο στην σχέση Κράτους- πολίτη, αλλά και στις διαπροσωπικές σχέσεις. β) προστατευτική, η οποία υποχρεώνει το Κράτος

να υπερασπίζεται και να προστατεύει το παραπάνω δικαίωμα από κάθε τυχόν προσβολή. γ) τέλος η διασφαλιστική του διάσταση στρέφεται προς την κρατική εξουσία από την οποία απαιτεί να επιδαψιλεύει όλα τα αναγκαία μέσα για την διατήρηση και την υλοποίηση του περιεχομένου του δικαιώματος αυτού.

3. ΤΟ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Με την έννοια «ιδιωτική ζωή» εννοούμε την ατομική ζωή, δηλαδή τη ζωή του κάθε ατόμου, στην οποία υπάρχει ένας πυρήνας όπου κυριαρχεί αυτό, χωρίς να μπορεί να διεισδύσει το κράτος. Όρια και περιεχόμενο της ιδιωτικής ζωής καθορίζει μόνο του το κάθε άτομο.

Κατά το άρθρο 9 παρ. 1 εδ. 2 Σ « η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστος». Η διακήρυξη του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής σημαίνει την απαγόρευση της δημοσιοποίησης της ζωής του ανθρώπου αποκλείοντας κάθε κρατική παρέμβαση. Πέραν της παραπάνω διάταξης το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής κατοχυρώνουν α) το άρθρο 57 Α.Κ. που αναφέρεται στο γενικότερο δικαίωμα της προσωπικότητας β) το άρθρο 366 Π.Κ. , το οποίο σε περίπτωση δυσφήμισης απαγορεύει την απόδειξη του δυσφημιστικού γεγονότος αν αυτό αφορά αποκλειστικά σχέσεις του ιδιωτικού ή οικογενειακού βίου γ) στο άρθρο 8 της Ε.Σ.Δ.Α. , όπου προβλέπεται η διεθνής κατοχύρωση του δικαιώματος και σύμφωνα με το οποίο «κάθε πρόσωπο δικαιούται το σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του».

Όλα τα φυσικά πρόσωπα απολαύουν του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής , όχι δηλαδή μόνο Έλληνες πολίτες, αλλά και αλλοδαποί και ανιθαγενείς. Η απόλυτη ενέργεια που παρουσιάζει η αρχή του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής (erga omnes) στρέφεται τόσο κατά των φορέων της δημόσιας εξουσίας, όσο και κατά των ιδιωτών και απορρέει από το άρθρο 25 παρ.1 εδ.γ.

Το άρθρο 9 Σ δεν προβλέπει κανένα περιορισμό του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής, παρά μόνο του ασύλου της κατοικίας. Το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής μπορεί να συγκρουστεί με την ελευθερία του τύπου, με συνέπεια την ανάγκη να περιοριστεί το ένα από τα δύο δικαιώματα. Επιπλέον μπορεί να συγκρουστεί με τη συνταγματική αρχή της δημοσιότητας των δικαστικών συνεδριάσεων. Το Σύνταγμα δίνει καταρχήν προτεραιότητα στη δημοσιότητα αυτή, εξουσιοδοτώντας όμως συγχρόνως το δικαστήριο να κρίνει με απόφαση του ότι «η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά

ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων».

Η προστασία του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής συνδέεται άμεσα με τη διαφύλαξη των προσωπικών δεδομένων κάθε ανθρώπου. Σύμφωνα με το άρθρο 9 Α Σ « καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Επιπλέον με το ν 2472/1997 ιδρύθηκε μια ανεξάρτητη διοικητική αρχή με σκοπό την προστασία των προσωπικών δεδομένων, η λεγόμενη «Αρχή προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», σκοπός της οποίας είναι η διάκριση των προσωπικών δεδομένων σε ευαίσθητα και μη, απαιτώντας για τη δημοσίευση των πρώτων αυστηρή άδεια της παραπάνω αρχής και με τον όρο ότι αυτή κρίνεται απολύτως αναγκαία για την εξασφάλιση του δικαιώματος πληροφόρησης για θέματα δημοσίου συμφέροντος.

Η δημοσίευση των προσωπικών δεδομένων μπορεί να χωριστεί σε δύο περιπτώσεις: α) σε εκείνη κατά την οποία ο κατηγορούμενος είναι δημόσιο πρόσωπο β) σε εκείνη που ο κατηγορούμενος είναι κοινός άνθρωπος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της πρώτης περίπτωσης αποτελεί η απόφαση της Αρχής υπ' αριθμ. 100/31.1.2000, σύμφωνα με την οποία η Αρχή έκρινε ότι η κατοχή, καταχώριση σε αρχείο και η τηλεοπτική χρήση των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων γνωστών προσώπων από τηλεοπτικό σταθμό συνιστούν παράνομη επεξεργασία κατά τις διατάξεις των άρθρων 4 και 7 ν 2472/97. Για τη θεμελίωση του παράνομου της επεξεργασίας η Αρχή προέβη σε στάθμιση των δύο αλληλοσυγκρουόμενων δικαιωμάτων, αφενός μεν του δικαιώματος πληροφοριακής αυτοδιάθεσης και του δικαιώματος του τύπου να ενημερώνει το κοινό και αφετέρου δε του δικαιώματος της προσωπικότητας και της αξίας του ανθρώπου. Για την κρίση της χρησιμοποίησε ως ερμηνευτικό βοήθημα την αρχή της αναλογικότητας, όπως αυτή διατυπώνεται στη διάταξη του άρθρου 4 παρ.1 εδ. β του ν 2472/97, υπεισέρχοντας στην εξέταση του ζητήματος αν με την παρουσίαση ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας σε σχέση με το δικαιολογημένο συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση. Με την παραπάνω απόφαση της η αρχή δέχτηκε ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων σαφώς υπερέβη τα όρια της αναλογικότητας,

συνάγοντας το συμπέρασμα ότι η αξίωση του κοινού για ενημέρωση δε μπορεί να φτάνει μέχρι το σημείο να απαιτεί να λαμβάνει αυτό γνώση ευαίσθητων δεδομένων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή της αξίας του ανθρώπου. Η συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της αξίας του ανθρώπου αναδεικνύεται ο πυρήνας του δικαιώματος της προσωπικότητας, αλλά και το θεωρητικό θεμέλιο για την προστασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων.

Στην περίπτωση κατά την οποία ο κατηγορούμενος δεν είναι δημόσιο πρόσωπο που ασκεί δημόσιο λειτούργημα, η δημοσίευση ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, όπως η υγεία, η φορολογική δήλωση, η ερωτική ζωή, απαιτεί πάντοτε προηγούμενη άδεια της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, διαφορετικά είναι αντισυνταγματική.

4. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

4.1 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

Το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης αποτελεί τη «λυδία» λίθο της δημοκρατίας και είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία της. Η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί μία από τις ειδικότερες εκφάνσεις της ελευθερίας των ιδεών και καθιερώνεται τόσο στο άρθρο 14 παρ.1 Σ όσο και στο άρθρο 10 Ε.Σ.Δ.Α. καθώς και στο άρθρο 19 παρ. 2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα. Επομένως το δικαίωμα της έκφρασης κατοχυρώνεται με όλα τα μέσα, και με τα Μ.Μ.Ε. Φορέας του δικαιώματος είναι κάθε φυσικό και νομικό πρόσωπο.

Η ελευθερία της έκφρασης οριοθετείται από τις γενικές ρήτρες του Συντάγματος, όπως η χρηστότητα, η νομιμότητα κτλ, καθώς και από τα υπόλοιπα ατομικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή.

Περιορισμό στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης προβλέπεται στο άρθρο 14 παρ.1 Σ : «Η ελευθερία της έκφρασης ασκείται τηρώντας τους νόμους του Κράτους». Αυτή η περιοριστική διάταξη περιέχει μια επιφύλαξη νόμου η οποία στοχεύει στο να εμποδίσει την καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος. Με το άρθρο 10 παρ.2 της Ε.Σ.Δ.Α. ορίζεται ότι « η άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης ακριβώς γιατί συνεπάγεται καθήκοντα και ευθύνες, μπορεί να υποβληθεί σε ορισμένες διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις που προβλέπονται από το νόμο και αποτελούν μέτρα αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία για την εθνική ασφάλεια, την εδαφική ακεραιότητα, την υπεράσπιση της τάξης και την πρόληψη του εγκλήματος, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων των άλλων, την παρεμπόδιση της κοινολόγησης εμπιστευτικών πληροφοριών και την διασφάλιση του κύρους και της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας».

Η ελευθερία της πληροφόρησης δεν ταυτίζεται με την ελευθερία της έκφρασης, αλλά συνδέεται άμεσα μαζί της, αφού χωρίς αυτήν είναι αδύνατη η λειτουργία της δημοκρατίας, αφού λείπει η ενημέρωση την οποία προϋποθέτει η συνετή άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων των πολιτών. Σύμφωνα με την αναθεωρημένη διάταξη του Συντάγματος, ορίζεται στο άρθρο 5: « Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει». Περιορισμοί στο δικαίωμα της πληροφόρησης επιβάλλονται σε περίπτωση αναγκαιότητας, δηλ. «για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων».

4.2 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Κατά το άρθρο 1 εδ. 1 του αναγκαστικού νόμου 1092/1938 «τύπος και έντυπο είναι παν ό,τι εκ τυπογραφίας ή οιουδήποτε άλλου μηχανικού ή χημικού μέσου παράγεται εις όμοια αντίτυπα και χρησιμεύει εις πολλαπλασιασμόν ή διάδοση χειρογράφων, εικόνων, παραστάσεων μετά ή άνευ σημειώσεων, ή μουσικών έργων μετά κειμένου ή επεξηγήσεων ή φωνογραφικών πλακών». Ο τύπος «είναι απαραίτητο στοιχείο της διαμάχης ιδεών και συμφερόντων αφενός και της δημοκρατίας του πολιτικού βίου αφετέρου, χωρίς τα οποία δε νοείται φιλελεύθερη δημοκρατία».

Η ελευθερία του τύπου κατοχυρώνεται συνταγματικά στο άρθρο 14 Σ, ενώ σύμφωνα με την Ε.Σ.Δ.Α. κατοχυρώνεται στο άρθρο 10 η ελευθερία της έκφρασης και της πληροφορίας, χωρίς να γίνεται καμία αναφορά στην ελευθερία του τύπου.

Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει α) την ελευθερία συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών και πάσης φύσης στοιχείων β) την ελευθερία σύνταξης, εκτύπωσης, κυκλοφορίας και διανομής εντύπων γ) την ελευθερία της με κάθε μέσο δημοσίευσης ειδήσεων, σχολίων, πληροφοριών.

Φορείς ή υποκείμενα της ελευθερίας του τύπου είναι μόνο ιδιώτες. Αποκλείονται δηλαδή το κράτος και όλοι οι άλλοι φορείς δημόσιας εξουσίας, αφού η ελευθερία του τύπου είναι δικαίωμα έναντι του κράτους. Αυτό το αμυντικό περιεχόμενο του δικαιώματος στρέφεται *erga omnes*, σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 1 εδ. γ Σ.

Η οριοθέτηση των περιορισμών της ελευθερίας του τύπου προκύπτει από την ανάγκη προστασίας άλλων έννομων αγαθών, που επίσης διασφαλίζονται από το Σύνταγμα. Μέσα στο πλαίσιο του άρθρου 14 Σ, όπου και στο μέτρο που η ανάγκη προστασίας των έννομων αυτών αγαθών υπερβαίνει την ανάγκη προστασίας του τύπου, η τελευταία μπορεί να περιορίζεται, χωρίς όμως να θίγεται ο πυρήνας της.

Η πρόβλεψη περιορισμών της ελευθερίας του τύπου πρέπει πάντοτε να περιέχεται και να στηρίζεται στο Σύνταγμα. Οι περιορισμοί τους οποίους προβλέπει το άρθρο 10 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α. αφορούν την προστασία που παρέχει η σύμβαση, αλλά όχι τη συνταγματική προστασία, την οποία αφήνουν άθικτη. Ενώ λοιπόν νόμος δεν μπορεί να θεσπίσει περιορισμούς που υπερβαίνουν εκείνους που επιτρέπει το άρθρο 10 της Συμβάσεως, δε μπορεί πάντως ούτε τέτοιους περιορισμούς να εισαγάγει, αν δεν επιτρέπονται συγχρόνως και από το άρθρο 14 του Συντάγματος.

Στο παραπάνω πλαίσιο εντύπωση προκαλεί η αποδοχή από μέρους της νομολογίας της συνταγματικότητας του άρθρου 39 παρ.3 ν. 1092/1938 σύμφωνα με το οποίο «αρξάμενης ποινικής διώξεως, ο αρμόδιος Εισαγγελέας με τη σύμφωνη γνώμη του Ανακριτή της υπόθεσης μπορεί να διατάξει την απαγόρευση οποιασδήποτε δημοσιεύσεως σχετικής προς την ενεργούμενη ανάκριση ή άλλη πράξη της ποινικής διαδικασίας.» Η επίκληση της ανάγκης «ομαλής και ακώλυτης διεξαγωγής της ανάκρισης δε φαίνεται αρκετή για να δικαιολογήσει μια τέτοια απόλυτη συσκότιση για εγκληματικές πράξεις οι οποίες μπορεί να έχουν πολιτική ή ευρύτερη κοινωνική σημασία και άρα προκαλούν το δικαιολογημένο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης».

5. ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

5.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΠΤΟΥ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ

Όρος που θα χρησιμοποιηθεί στην εργασία είναι αυτός του κατηγορουμένου. Άλλωστε αποτελεί και θεματικό πυρήνα της. Για αυτό θα ήταν καλό να αποσαφηνιστούν οι όροι του υπόπτου και του κατηγορουμένου, αφού πολλές φορές η λάθος χρήση των παραπάνω όρων από τα Μ.Μ.Ε. οδηγεί σε σύγχυση και σε παρερμηνευση καταστάσεων που μπορούν να επιφέρουν δυσμενείς συνέπειες.

Ύποπτος είναι το άτομο κατά του οποίου στρέφονται υποψίες. Οι υποψίες μπορεί να είναι βάσιμες ή αβάσιμες, δικαιολογημένες ή αδικαιολόγητες. Ο κάθε άνθρωπος μπορεί να κατασκευάζει με το μυαλό ή τις πιθανότητες υπόπτους και ο καθένας μπορεί να θεωρηθεί ύποπτος. Επομένως η έννοια του υπόπτου είναι καθαρά θέμα υποκειμενικό, κρίνεται ως θέμα του μυαλού και δε μπορεί να θεωρηθεί θέμα του δικαίου και της δικονομίας.

Αντίθετα με την έννοια του υπόπτου η έννοια και η θέση του κατηγορουμένου κρίνεται αντικειμενικά. Ο κατηγορούμενος είναι ιδιότητα που αποκτάται με τις προϋποθέσεις και τις απαιτήσεις του νόμου. Ο κατηγορούμενος είναι το άτομο κατά του οποίου κινείται η ποινική διαδικασία με σκοπό την έκδοση καταδικαστικής απόφασης. Παρόλο που αρκετές φορές κατά τη διάρκεια της προδικασίας η ποινική δίωξη ασκείται *in rem* και το πρόσωπο του κατηγορουμένου δεν είναι συγκεκριμένο, μέχρι την περάτωση συγκέντρωσης όλων των αποδείξεων, στο ακροατήριο η ποινική δίωξη αλλάζει χαρακτήρα και μετατρέπεται *in personam*, αφού το πρόσωπο του κατηγορουμένου έχει προσδιοριστεί.

Ο κατηγορούμενος στο πλαίσιο του κατηγορητικού συστήματος με την άσκηση της ποινικής δίωξης παίρνει την ιδιότητα ενός υποκειμένου της ποινικής δίκης, πράγμα που σημαίνει ότι συμμετέχει, δηλαδή συμπράττει ενεργητικά και παθητικά σε αυτήν ως φορέας δικαιωμάτων. Συνεπώς η ιδιότητα του κατηγορουμένου αποτελεί ασπίδα προστασίας απέναντι στον κρατικό διωκτικό μηχανισμό και προστατεύεται τόσο από εθνικά κείμενα (σε

περίπτωση σύλληψης το α. 6 Σ, άρθρο 276 Κ.Ποιν.Δ. επ., κ.α.), όσο και από διεθνή (άρθρο 14 Ε.Σ.Δ.Α., Διεθνές Σύμφωνο του Ο.Η.Ε. για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα). Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και το άρθρο 6 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α. που θεμελιώνεται το τεκμήριο αθωότητας και μετά την κύρωση της αποτελεί εσωτερικό μας δίκαιο. Έτσι αν δε θεμελιωθεί με νόμιμες αποδείξεις, όπως ο νόμος ορίζει και απαιτεί η ενοχή του κατηγορουμένου, εκείνος απαλλάσσεται.

5.2 ΤΟ ΤΕΚΜΗΡΙΟ ΤΗΣ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ

Είναι αξιοσημείωτο ότι δεν υπάρχει στην ελληνική νομοθεσία άμεση και σαφής διάταξη που να θεσπίζει κατηγορηματικά το βασικό αξίωμα του δικαίου ότι κάθε άνθρωπος στον οποίο αποδίδεται μία αξιόποινη πράξη θεωρείται αθώος μέχρι την αμετάκλητη καταδίκη του για αυτήν.

Στο άρθρο 6 παρ.2 της Ε.Σ.Δ.Α. ορίζεται : « κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για αδίκημα τεκμαίρεται ότι είναι αθώο μέχρι τη νόμιμη απόδειξη της ενοχής του ». Και στον Κ. Ποιν.Δ. από τις διάφορες διατάξεις συνάγεται ότι νόμιμη απόδειξη της ενοχής αποτελεί η αμετάκλητη καταδίκη.

Κάθε άνθρωπος που εμπλέκεται σε μία αξιόποινη πράξη διέρχεται από τρία στάδια: του δράστη, του κατηγορούμενου, του ενόχου ή του αθώου. Ο δράστης μεταπίπτει σε κατηγορούμενο και ο κατηγορούμενος κρίνεται ένοχος ή αθώος. Μέχρι να έρθει η ώρα της κρίσης των δικαστών εξασφαλίζεται στον κατηγορούμενο το τεκμήριο της αθωότητας, ως αντιστάθμισμα κατά κάποιο τρόπο στη δυσχερή θέση στην οποία περιέρχεται λόγω της εμπλοκής του σε μία αξιόποινη πράξη. Πώς όμως αυτό το τεκμήριο αθωότητας διασφαλίζεται; Κατά πόσο τα Μ.Μ.Ε. συμβάλλουν στη διαφύλαξη του παραπάνω τεκμηρίου και κατά ποιο τρόπο;

6. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ: Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

6.1 ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑΣ – ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΜΥΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στην φάση της προδικασίας ισχύει η αρχή της μυστικότητας (άρθρο 241 Κ Ποιν. Δ.). Στην προδικασία η ανάγκη για προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι μεγαλύτερη, γιατί όπως κατά κανόνα συμβαίνει, στο στάδιο αυτό λείπουν σε μικρότερη ή μεγαλύτερη έκταση οι εγγυήσεις που προσφέρει η διαδικασία στο ακροατήριο (διεύθυνση από τακτικό δικαστή, δημοσιότητα των διαδικαστικών πράξεων, προφορικότητα διαδικασίας).

Η κατά την προδικασία έρευνα της προσωπικότητας του κατηγορουμένου πρέπει να διεξάγεται κατά τρόπο που να εξασφαλίζει το σεβασμό της ανθρωπίνης προσωπικότητας και να διαφυλάσσει τα οικογενειακά μυστικά του. Κατά συνέπεια απαγορεύεται η δημοσίευση του ονόματος του, της εικόνας του ή των στοιχείων της ιδιωτικής του ζωής.

Η ανάκριση και η προανάκριση είναι μυστική. Όσο είναι εκκρεμής η ποινική υπόθεση και μέχρι να εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση απαγορεύεται η δημοσίευση οποιονδήποτε κρίσεων ή χαρακτηρισμών που αφορούν είτε τους διαδίκους είτε την πράξη για την οποία έχει απαγγελθεί κατηγορία και ιδιαίτερα κάθε κριτική που αφορά στην ενοχή του κατηγορουμένου.

6.2 ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Η κύρια διαδικασία πρέπει να διαιρεθεί σε δύο φάσεις. Η πρώτη θα έχει ως αντικείμενο την κρίση των πραγματικών περιστατικών, αναφορικά με την τέλεση της πράξης που αποδίδεται στον κατηγορούμενο και η δεύτερη την κρίση για την εξατομίκευση του μέτρου που θα του επιβληθεί. Τα στοιχεία από την έρευνα της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, που θα συγκροτούν το «φάκελο» της προσωπικότητας του, δε θα χρησιμοποιούνται παρά μόνο κατά τη δεύτερη φάση της διαδικασίας. Τα εν λόγω στοιχεία θα ανακοινώνονται οπωσδήποτε στο συνήγορο του κατηγορουμένου, ο οποίος τηρώντας τις αρχές που επιβάλλει η δεοντολογία του λειτουργήματος του, θα φροντίζει για

την αποτελεσματικότητα της υπεράσπισης με ταυτόχρονο σεβασμό της προσωπικότητας και της οικογενειακής ειρήνης του κατηγορουμένου.

Ωστόσο, παρά την αρχή της δημοσιότητας που διέπει την κύρια διαδικασία, το άρθρο 93 παρ.2 Σ προβλέπει τη δυνατότητα διεξαγωγής της δίκης «κεκλεισμένων των θυρών», αν το δικαστήριο κρίνει με απόφαση του ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων. Στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει συμφέρον να πληροφορηθεί το κοινό γεγονότα που συνδέονται με το έγκλημα.

6.3 ΑΠΑΓΓΕΛΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Στη φάση της απαγγελίας της δικαστικής απόφασης το άρθρο 93 παρ.3 Σ δίνει το προβάδισμα στο συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση. Ταυτόχρονα όμως η αναφορά στο πρόσωπο του δράστη πρέπει να γίνεται μέχρι το βαθμό που συνδέεται με το έγκλημα και δε θίγει την προσωπικότητα του.

6.4 ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Σε όλες τις φάσεις της ποινικής διαδικασίας εύλογα αναρωτιέται κανείς που πρέπει να δοθεί προτεραιότητα: στο δημόσιο συμφέρον της ενημέρωσης του κοινού ή στην προστασία της προσωπικότητας και της ιδιωτικής σφαίρας. Το ερώτημα που τίθεται κάθε φορά, αν ο βαθμός της προσβολής της προσωπικότητας είναι ανάλογος προς το δημόσιο συμφέρον της ενημέρωσης του κοινού, οδηγεί στην εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, η οποία πρέπει να τίθεται σε κάθε περιορισμό συνταγματικού δικαιώματος.

Με βάση την αρχή της αναλογικότητας, συμπεραίνουμε ότι η δημοσίευση από τα Μ.Μ.Ε. προσωπικών δεδομένων του κατηγορουμένου πρέπει να κρίνεται αναγκαία, δηλαδή να μην υπερβαίνει το σκοπό που δεν είναι άλλος από την πληροφόρηση του κοινού. Η δημοσίευση κρίνεται αντισυνταγματική όταν ο σκοπός πληροφόρησης υπερβαίνει το αναγκαίο, με συνέπεια να παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας.

Ωστόσο σε κάποιες εξαιρετικές περιπτώσεις, η δημοσίευση στοιχείων που εντάσσονται στην κατηγορία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, δεν προσκρούει στην αρχή της αναλογικότητας, π.χ. η δημοσίευση φορολογικής δήλωσης υπαλλήλου που καταχράστηκε δημόσιο χρήμα.

7. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ

7.1 ΕΝΝΟΙΑ, ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΣ

Η αρχή της δημοσιότητας αποτελεί τη βασική αρχή που διέπει το στάδιο της επ' ακροατηρίου συζήτησης (άρθρο 329 Κ.Ποιν.Δ.). Η γενική άποψη είναι ότι το αίτημα για δημοσιότητα ικανοποιείται, όταν στο χώρο που διεξάγεται η δίκη επιτρέπεται ελευθέρως και αδιακρίτως η είσοδος του κοινού, όταν οι πόρτες της αίθουσας είναι ανοικτές για όσους θέλουν να μπουν μέσα και να παρακολουθήσουν τη δίκη. Υποστηρίζεται ότι υπάρχει ατομικό δικαίωμα του κάθε πολίτη να παρακολουθήσει τη δίκη. Όμως, αν εμποδιστεί η είσοδος του κοινού δεν προσβάλλεται κάποιο ατομικό δικαίωμα των πολιτών που εμποδίστηκαν. Προσβάλλεται μόνο το δικαίωμα του διαδίκου για δίκαιη δίκη (fair trial) και η δημοσιότητα, δηλαδή μια συνταγματικά καθιερωμένη αρχή (άρθρο 93 παρ. 2 Σ), η παραβίαση της οποίας έχει τις συνέπειες που προβλέπει ο νόμος. Η συνταγματική επιταγή όμως για δημοσιότητα δε μπορεί να χρησιμεύει ως νομικό θεμέλιο μετατροπής της δίκης σε δημόσιο θέαμα.

Η συνταγματική εγγύηση της δημόσιας διεξαγωγής της δίκης στηρίζεται στην ορθή παρατήρηση, ότι κατά κανόνα οι παράγοντες της δίκης (δικαστές, δικηγόροι, μάρτυρες) συμπεριφέρονται πιο υπεύθυνα και συνεπώς επιτελούν ορθότερα το έργο τους, όταν ενεργούν παρουσία ακροατηρίου παρά όταν η διαδικασία είναι μυστική.

Έτσι η δημοσιότητα συμβάλλει στην καλύτερη διεξαγωγή της δίκης και αυξάνει τις πιθανότητες να εκδοθεί ορθή δικαστική απόφαση, που αποτελεί ύψιστη πολιτειακή επιδίωξη.

7.2 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 93 παρ.2 Σ το δικαστήριο μπορεί να διατάξει η συνεδρίαση να μην γίνει δημόσια αν κρίνει με απόφαση του ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων.

Η οπτικοακουστική μετάδοση της δίκης δεν περιλαμβάνεται στην έννοια της δημοσιότητας και άρα δεν κατοχυρώνεται συνταγματικά. Οι ακροατές των

συνεδριάσεων δικαιούνται να μεταφέρουν τα γεγονότα που αντιλήφθηκαν στην αίθουσα του δικαστηρίου και να αναπτύσσουν τις απόψεις τους. Αυτή η λεγόμενη «έμμεση δημοσιότητα», έχει το νομικό της έρεισμα στο άρθρο 14 Σ που κατοχυρώνει την ελευθερία του λόγου και του τύπου. Ούτε όμως ο τύπος μπορεί να εγκαταστήσει τα πιεστήρια του στην αίθουσα του δικαστηρίου. Οι δημοσιογράφοι που παρακολουθούν τη δίκη υπάγονται στην έννοια του κοινού και δεν έχουν συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα για μηχανική αποτύπωση και μετάδοση στο κοινό της δίκης. Στην έννοια της δημοσιότητας της δίκης δεν περιλαμβάνεται η ζωντανή παρουσίαση έξω από την αίθουσα του δικαστηρίου, όσων γίνονται μέσα στην αίθουσα αυτή. Το Σύνταγμα ναι μεν κατοχυρώνει την ελευθερία εισόδου στην αίθουσα του δικαστηρίου, δεν κατοχυρώνει όμως δικαίωμα οπτικής ή ηχητικής ή οπτικοακουστικής μετάδοσης της δίκης.

Κατά το ισχύον νομικό καθεστώς απόκειται στη διακριτική εξουσία του διευθύνοντος τη συζήτηση, αν θα επιτρέψει και μέχρι ποιου σημείου, την ηχητική και οπτική αποτύπωση και μετάδοση της δίκης από την τηλεόραση και το ραδιόφωνο.

8. ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΑ Μ.Μ.Ε.

Η παρουσίαση της εγκληματικότητας στα Μ.Μ.Ε. επικεντρώνεται στον τρόπο τέλεσης της πράξης, στη διαλεύκανση της, στην απαγγελία κατηγορίας και στην καταδίκη. Καταστάσεις που συνδέονται με την τέλεση της πράξης και συγκεκριμένα κοινωνικοί παράγοντες που συμβάλουν στην τέλεση του εγκλήματος, όπως επίσης και η τύχη του δράστη μετά τη σύλληψη και την καταδίκη, σπανίως αναφέρονται. Συνήθως η πραγματική έκταση της εγκληματικότητας και της εγκληματικής πράξης παρουσιάζονται με τρόπο δραματικό. Το έγκλημα επικεντρώνεται στο πρόσωπο του δράστη και σε ορισμένα στοιχεία του προσώπου αυτού και της οικογένειάς του. Τις περισσότερες φορές ο υποτιθέμενος δράστης παρουσιάζεται αρνητικά, οι αναλύσεις για τα κίνητρα του είναι επιφανειακές και τα γεγονότα δραματοποιούνται υπερβολικά.

Αξιοσημείωτο είναι ότι εγκλήματα ανεξιχνίαστα ή μικρής σημασίας που διαπράττονται από επώνυμα πρόσωπα παίρνουν τεράστιες διαστάσεις και παρουσιάζονται αναλυτικότερα από άλλα εγκλήματα μεγαλύτερης βαρύτητας που τελούνται από άγνωστα άτομα χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων.

Η έντονη αντιδιαστολή επίσης ανάμεσα στο πρόσωπο του δράστη και του θύματος που επιχειρείται συχνά από τα Μ.Μ.Ε. προκαλεί ενδιαφέρον. Συνήθως στη σκιαγράφηση του χαρακτήρα του θύματος δίνεται ελάχιστη σημασία, αυτά παρουσιάζονται ανίδια, ανυποψίαστα και αρκετά συμπαθητικά ώστε να ταυτίζεται εύκολα μαζί τους ο λήπτης της πληροφορίας.

8.1 ΑΙΤΙΑ ΑΥΤΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ

Τα Μ.Μ.Ε. έχοντας εισβάλλει στο χώρο απονομής της δικαιοσύνης συχνά θυσιάζουν την αντικειμενική πληροφόρηση στο βωμό του κέρδους και των εντυπώσεων. Οι δημοσιογράφοι συχνά αδυνατώντας να χειριστούν πολύπλοκα νομικά ζητήματα, να διεξάγουν έρευνα σε βάθος ή να διυλίζουν τις ειδήσεις ώστε να ελέγχουν τις ελλιπείς ανακριβείς πληροφορίες, δημιουργούν κατ' επίφαση εγκληματικά στερεότυπα. Αρκετές φορές

επιδιώκουν να μεταβάλλουν τη δίκη σε «show», διαταράσσουν τη διαδικασία, επηρεάζουν την κοινή γνώμη και μειώνουν το κύρος της δικαιοσύνης.

Η απαράδεκτη υπέρβαση του μέτρου στην έννοια της ελευθερίας του Τύπου και η έλξη στην υπερβολή στόχο έχουν τη δημιουργία κακόγουστου θεάματος που θα συγκινήσει τον δέκτη.

Το κλίμα ενοχολογίας που καλλιεργείται έντεχνα από τους δημοσιογράφους και η επιθετικότητα εναντίον της δικαστικής εξουσίας προκαλεί σύγχυση και υπερπληροφόρηση στο κοινό και ταυτόχρονη απώλεια της αυθεντικότητας της είδησης.

Μεγάλο ρόλο στα παραπάνω διαδραματίζει η «συμμαχία» μεταξύ Μ.Μ.Ε. και διωκτικών αρχών. Τα Μ.Μ.Ε. κυρίως κατά τη φάση της προδικασίας, εξαρτώνται από τις πληροφορίες της αστυνομίας, αφού δεν διαθέτουν άλλη πηγή άντλησης πληροφοριών. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια οι διωκτικές αρχές εκμεταλλεύονται το γεγονός επιθυμώντας να παρουσιάσουν επιτυχίες στην εξιχνίαση αξιόποινων πράξεων που προκαλούν το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και διαστρεβλώνουν την αντικειμενική εικόνα του κατηγορούμενου, ο οποίος μετατρέπεται σε «αδίστακτος» εγκληματίας. Αυτό πολλές φορές οδηγεί στη δημιουργία μίας προκατάληψης, από την οποία το δικαστήριο όταν επιλαμβάνεται της υπόθεσης δύσκολα μπορεί να αποδεσμευθεί.

Συμπερασματικά ο κύριος λόγος που τα Μ.Μ.Ε. καταστρατηγούν την ελευθερία του τύπου είναι ο ανταγωνισμός και η τηλεθέαση και η επίτευξη της κοινωνικής αντίδρασης της μάζας.

8.2 ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΑ Μ.Μ.Ε.

8.2.1 ΘΕΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν να ενταχθούν στην συνολική υπερασπιστική γραμμή του κατηγορουμένου, δημιουργώντας πολλές φορές ευνοϊκούς όρους για την εξέλιξη της υπόθεσης. Όμως η προσπάθεια δημιουργίας θετικής δημοσιότητας και κοινωνικής συμπάραταξης υπέρ του κατηγορουμένου ενδέχεται να αποφέρει αντίθετα από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Τα Μ.Μ.Ε. έχουν το δικαίωμα να αναπαράγουν τις γενικές

θέσεις και τους ισχυρισμούς του κατηγορουμένου έναντι της κατηγορίας, σε καμία όμως περίπτωση δε μπορούν να διατυπώνουν δηλώσεις και κρίσεις για την ενοχή του κατηγορουμένου, που προέρχονται από τους συνηγόρους της πολιτικής αγωγής. Αυτό επιβάλλεται από το τεκμήριο αθωότητας που διέπει όλη την ποινική διαδικασία και διαθέτει αυξημένη τυπική ισχύ σε συνδυασμό με την αντίστοιχη υποχρέωση των δημοσιογράφων που απορρέει από το άρθρο 3 παρ. 3 ν 1730/1987 και από το άρθρο 10 του Κώδικα Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας για τις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές.

Επιπλέον απαραίδεκτη θεωρείται η παρουσίαση και αξιολόγηση από τους διαδικούς στα Μ.Μ.Ε. όλων των αποδείξεων (εγγράφων, μαρτύρων), αφού η απόδειξη δεν επιτρέπεται να διεξάγεται εκτός δίκης.

8.2.2 ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Κάποιες φορές γεννάται εύλογα το ερώτημα για το πόσο μπορεί να μείνει ανεπηρέαστη η κρίση των δικαστών, βιώνοντας την ένταση του κοινού που υπάρχει κατά τη διάρκεια μιας δίκης. Όταν μια ολόκληρη κοινωνία βλέπει στο πρόσωπο του κατηγορουμένου ένα συγγνό δολοφόνο στον οποίο αξίζει παραδειγματική τιμωρία, αναρωτιέται κανείς κατά πόσο ο δικαστής μπορεί να μείνει ανεπηρέαστος και να εκτελέσει με αντικειμενικότητα το έργο του.

Η βάναυση κακοποίηση του τεκμηρίου της αθωότητας με τον ατέρμονο λιθοβολισμό του κατηγορουμένου ήδη από την φάση της προανάκρισης, αποτελεί πλέον πάγια τακτική των Μ.Μ.Ε. Κατά την προσαγωγή του κατηγορουμένου, οι δημοσιογράφοι και οι κάμερες αποθανατίζουν κάθε του κίνηση, ενεργώντας παράλληλα με το ανακριτικό έργο τη δική τους ραδιοτηλεοπτική προανάκριση.

Η μυστική ανάκριση (άρθρο 241 Κ.Ποιν.Δ.) που επιβάλλεται από την ελληνική νομοθεσία διεξάγεται ενίοτε μέσω των εφημερίδων, στις οποίες δημοσιεύονται αυτολεξεί απολογίες κατηγορουμένων.

Η διασφάλιση της ποινικής δίκης κρίνεται αναγκαία. Πρέπει λοιπόν να αποτραπεί ο κίνδυνος να θιγεί η αμεροληψία του δικαστηρίου με οποιαδήποτε προπαγάνδα από τα Μ.Μ.Ε. που μπορεί να προκαταβάλλει την έκβαση της υπόθεσης και να οδηγήσει σε εσφαλμένη δικαστική κρίση.

9. ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ Μ.Μ.Ε.

Είναι λογικό να αναρωτηθεί κανείς με ποιο τρόπο μπορεί ο κατηγορούμενος να προστατευθεί από τις προσβολές της τιμής του και της προσωπικότητας του, που ενδεχομένως προκαλούν τα Μ.Μ.Ε.

Με την εφαρμογή του άρθρου 8 ν. 3090/2002 ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα κατά την φάση της προδικασίας να ζητήσει από τις αστυνομικές αρχές να λάβουν κάθε απαραίτητο μέτρο για την προστασία του. Παράλληλα η παραβίαση της αρχής του μυστικού χαρακτήρα της ανάκρισης επιφέρει τις ποινικές κυρώσεις του παραπάνω νόμου σε συνδυασμό με το άρθρο 252 Π.Κ.

Το άρθρο 8 ν. 3090/2002 προβλέπει την απαγόρευση ολικής ή μερικής μετάδοσης της δίκης από τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης καθώς και την κινηματογράφηση ή την μαγνητοσκόπηση της. Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται η δυνατότητα διαστρέβλωσης της διαδικασίας από τα Μ.Μ.Ε.

Οι περισσότεροι τελεσφορείς εγγυήσεις παρέχονται στο χώρο του Αστικού Δικαίου, όπου σε περίπτωση που οποιοδήποτε πρόσωπο εμπλεκόμενο με τον Τύπο διαπράξει το αδίκημα της συκοφαντικής δυσφήμισης ή της δυσφήμισης κάποιου, του οποίου η αθωότητα αποδεικνύεται αργότερα, τότε μπορεί ο παθών να εγκαλέσει τους υπεύθυνους ή να ζητήσει άρση της προσβολής και παράλειψη αυτής στο μέλλον, καθώς και να αξιώσει αποζημίωση για ηθική βλάβη.

«Η αρνητική για τον κατηγορούμενο δημοσιότητα μπορεί να θεμελιώσει ελαφρυντική περίσταση κατά το άρθρο 84 Π.Κ.». Ο κατηγορούμενος να μην οφείλει να υποστεί την «βαναυσότητα» της όλης ποινικής διαδικασίας, αλλά όχι και τον ραδιοτηλεοπτικό ή έντυπο διασυρμό του. Ως πλέον πρόσφορος τρόπος να μειωθεί η πρόσθετη τιμωρία του είναι η συνεκτίμηση της ως μειωτικού του πλαισίου ποινής λόγου. Αυτό εξάλλου επιτρέπεται από την αναφορά των ελαφρυντικών περιστάσεων στο άρθρο 84 παρ.2 Π.Κ.

Νομοθετικοί περιορισμοί δημοσιεύσεως στον τύπο, εφόσον και στο μέτρο που υπηρετούν την απροκατάληπτη, ανεπηρέαστη και αποτελεσματική λειτουργία της δικαιοσύνης και την προστασία των παραγόντων της δίκης, των θυμάτων του εγκλήματος και του κατηγορουμένου, δεν αντιβαίνουν στην ελευθερία του τύπου. Στους περιορισμούς αυτούς ανήκουν :

A) Η απαγόρευση, μετά από εισαγγελική απόφαση, κάθε δημοσιεύσεως σχετικά με την ενεργούμενη ανάκριση ή άλλη πράξη της ποινικής διαδικασίας, καθώς και φωτογραφιών των υπόπτων, των θυμάτων ή άλλων εξεταζόμενων προσώπων.

B) Η απαγόρευση δημοσιεύσεως κατηγορητηρίου βουλεύματος και όποιου εγγράφου αφορά την επί πλημμελήματι ή κακουργήματι διαδικασία πριν την ανάγνωση του σε δημόσια συνεδρίαση του δικαστηρίου.

Γ) Απαγόρευση δημοσιεύσεως, εφόσον εκκρεμεί ποινική υπόθεση και μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης, οποιουδήποτε χαρακτηρισμού του κατηγορουμένου ως ενόχου.

Δ) Απαγόρευση δημοσιεύσεως πληροφοριών ή εικόνων για την κολάσιμη ή μη συμπεριφορά ανηλίκου, οι οποίες μπορούν να βλάψουν την εν γένει εξέλιξη του.

10. ΕΞΕΤΑΣΗ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ: Η ΔΙΚΗ ΤΗΣ «17 ΝΟΕΜΒΡΗ» ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΙ Μ.Μ.Ε.

Η υπέρμετρη προβολή της υπόθεσης της τρομοκρατίας από τα Μ.Μ.Ε. είχε ως αποτέλεσμα να κατασκευαστεί μια συγκεκριμένη εικόνα για τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Η τρομοκρατία παρουσιάστηκε ως το μοναδικό πρόβλημα της ελληνικής κοινωνίας και η ζωή των πολιτών θεωρήθηκε άρρηκτα συνδεδεμένη με την τρομοκρατική δράση.

Τα Μ.Μ.Ε. προσέγγισαν το φαινόμενο της τρομοκρατίας με επιφανειακό τρόπο, με το να αναλώνονται σε αμέτρητες αναλύσεις, χωρίς να εξετάσουν την έννοια, το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο της τρομοκρατίας, προσπαθώντας να δημιουργήσουν εντυπώσεις στο ευρύ κοινό και αδιαφορώντας για την αλήθεια και την ακρίβεια αυτών που έλεγαν και έγραφαν.

Πρέπει να τονισθεί ότι οι περισσότεροι δημοσιογράφοι δεν αναζήτησαν τα βαθύτερα αίτια που κρύβονται πίσω από τις τρομοκρατικές ενέργειες, φοβούμενοι μήπως κατηγορηθούν για υποστήριξη της τρομοκρατίας. Ο χειρισμός της υπόθεσης από τα Μ.Μ.Ε. αποσκοπούσε πέρα από τη δημιουργία εντυπώσεων, στη συμμόρφωση των πολιτών με την κυρίαρχη άποψη, αφού κάθε απόκλιση θεωρήθηκε εχθρική προς το δημοκρατικό πολίτευμα. Η καταδίκη της τρομοκρατίας δε στηρίχτηκε σε επιχειρήματα, αλλά σε επιπόλαιες κρίσεις και ανακρίβειες που προκάλεσαν σύγχυση στο ευρύ κοινό.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι αρκετοί δημοσιογράφοι έδωσαν στο φαινόμενο της τρομοκρατίας διαστάσεις κινηματογραφικής ταινίας, την οποία προσπαθούσαν να προβάλλουν σε συνέχειες για να μη μειωθεί το ενδιαφέρον.

Όσον αφορά στην υπόθεση της «17 Νοέμβρη» τα Μ.Μ.Ε. επιδόθηκαν σε έναν αγώνα εξουτελισμού της οργάνωσης και των μελών της, της προσωπικότητας και της ιδιωτικής ζωής των κατηγορουμένων, αποβλέποντας στην απαξίωση της υπόθεσης της ελληνικής τρομοκρατίας.

Η μεγάλη προσπάθεια των Μ.Μ.Ε. να δώσουν βιαστικές απαντήσεις για το χαρακτήρα και το ρόλο της οργάνωσης, οδήγησε ακόμη και σε παραβίαση του Κώδικα Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας, των άρθρων του Συντάγματος περί

απαραβιάστου της ανθρώπινης αξίας και του σεβασμού της προσωπικότητας. Κατά το στάδιο της προδικασίας και των ανακρίσεων καταπατήθηκε ακόμη και το αναφαίρετο τεκμήριο αθωότητας των κατηγορουμένων!

Σύμφωνα με το άρθρο 8 του ν. 3090/2002 απαγορεύτηκε η ολική ή μερική μετάδοση από την τηλεόραση, το ραδιόφωνο καθώς και η κινηματογράφηση και μαγνητοσκόπηση της δίκης ενώπιον ποινικού πολιτικού ή διοικητικού δικαστηρίου. Κατ' εξαίρεση το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει τις ενέργειες αυτές, εφόσον συναινούν ο εισαγγελέας και οι διάδικοι και συντρέχει ουσιώδες δημόσιο συμφέρον.

Το δικαστήριο όσον αφορά στην τηλεοπτική κάλυψη της δίκης αποφάνθηκε ομόφωνα υπέρ της συνταγματικότητας του παραπάνω νόμου με το εξής σκεπτικό: Ο νόμος δεν αντίκειται στο άρθρο 14 Σ αφού σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ.1 Σ «οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης». Ο παραπάνω νόμος δεν αντιβαίνει στο άρθρο 93 παρ.2 Σ, ούτε στο άρθρο 6 παρ.1 Ε.Σ.Δ.Α. γιατί η δημοσιότητα αυτών των άρθρων έχει την έννοια της άμεσης δημοσιότητας όπου κάθε πρόσωπο δικαιούται να παρευρίσκεται στην αίθουσα του δικαστηρίου. Ο νόμος αυτός δε θίγει ούτε το άρθρο 5 Σ που κατοχυρώνει το δικαίωμα στην πληροφόρηση, καθώς η πληροφόρηση του κοινού δεν εμποδίζεται από την εφαρμογή των άρθρων 93 παρ. 2 Σ και α 6 παρ. 1 Ε.Σ.Δ.Α.

Το δικαστήριο επιφυλάχτηκε ως προς το αν θα μπορούσαν τα Μ.Μ.Ε. να παραστούν στη δίκη. Οι πολιτικοί ενάγοντες ασκώντας το δικαίωμα που τους παρέχει το άρθρο 8 ν. 3090/2002 δε συμφώνησαν στην τηλεοπτική κάλυψη της δίκης, οπότε τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ήταν παρόντα, χωρίς να μπορούν να καλύψουν τηλεοπτικά τη δίκη, έτσι ώστε- όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε- να μην μετατραπεί αυτή σε «show».

Συμπερασματικά και καλύπτοντας όλα τα παραπάνω αξίζει να αναφερθεί η άποψη του Δ.Ν.Μαρωνίτη: «η κάθε λογής εξόγκωση της τρομοκρατικής μας υπόθεσης εξυπηρετεί διαφημιστικώς τα αδηφάγα ιδιωτικά κανάλια μας, βλάπτει όμως την πολιτική και ιδεολογική μας συνείδηση, η οποία καλείται να σηκώσει ένα ασήκωτο υποτιθέμενο βάρος».

11. ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Τα Μ.Μ.Ε. αποτελούν απαραίτητο συστατικό στοιχείο της καθημερινής ζωής και η παρουσία τους μοιάζει αναπόφευκτη σε κάθε έκφανση της.
2. Ο κατηγορούμενος δέχεται συχνά από τα Μ.Μ.Ε. επιθέσεις που οδηγούν στην παραβίαση συνταγματικών δικαιωμάτων, όπως η παραβίαση της ιδιωτικής του ζωής, η προσβολή της ανθρώπινης αξίας και της προσωπικότητας του.
3. Η νομοθεσία παρέχει μέτρα για την προστασία του κατηγορουμένου έναντι των μέσων μαζικής ενημέρωσης.
4. Τα Μ.Μ.Ε. πρέπει να αντιληφθούν ότι η δημοσιότητα συνδέεται με τη λαϊκή κυριαρχία και όχι με «ειδικά συμφέροντα» και ότι μόνο το ήθος των δημοσιογράφων, ο κώδικας δεοντολογίας και αυτοδέσμευσης και οι κοινωνικές κυρώσεις μπορεί να θωρακίσουν τα δικαιώματα του κάθε πολίτη απέναντι στην αδηφάγο περιέργεια του φακού.
5. Η σύγκρουση που υφίσταται ανάμεσα στα δύο θεμελιώδη δικαιώματα, της ελευθερίας του τύπου, της ελευθερίας έκφρασης και της πληροφόρησης απέναντι σε αυτό της ανθρώπινης αξίας και της προσωπικότητας του κατηγορουμένου οφείλει και πρέπει να αίρεται, συνήθως με την υιοθέτηση της αρχής της αναλογικότητας.
6. Η παρουσία των Μ.Μ.Ε. μέσα στις δικαστικές αίθουσες είναι ένα θέμα που προβληματίζει έντονα τη νομολογία, τα ίδια τα Μ.Μ.Ε. και την κοινή γνώμη, χωρίς να έχει δοθεί μέχρι σήμερα οριστική λύση.

12. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟΝ ΤΥΠΟ

1. 1267/2003 Α.Π.
2. 1882/2003 Σ.Τ.Ε.
3. 296/1999
4. 251/2001 Σ.Τ.Ε.
5. 7036/2002 ΠΠΡ ΑΘ
6. 98/2002 ΕΦ. ΔΩΔ.
7. 1043/2001 Α.Π.
8. 1177/2002 Α.Π.
9. 4659/2002 ΜΠΡ ΑΘ.
10. 788/2000 Α.Π.
11. 418/2001 Α.Π.
12. 522/2002 ΜΠΡ. ΛΕΥΚ.
13. 10/2003 Π.Π.Ρ. ΤΡΙΠ.
14. 4701/2002 Μ.Π.Ρ. ΑΘ.

13. ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΛΗΜΜΑΤΑ

13.1 ΠΕΡΙΛΗΨΗ : ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Μ.Μ.Ε.

Με την παρούσα εργασία αναλύεται η σχέση του προσώπου του κατηγορουμένου και των Μ.Μ.Ε.. Αναλύονται αρχικά τα συνταγματικά δικαιώματα που αφορούν στο πρόσωπο του κατηγορουμένου, δηλαδή το δικαίωμα της ανθρωπίνης αξίας, της προσωπικότητας και της ιδιωτικής ζωής τα οποία έρχονται σε σύγκρουση με τα κατοχυρωμένα συνταγματικά δικαιώματα της ελευθερίας της έκφρασης, και της ελευθερίας του τύπου και το ταυτόχρονο δικαίωμα της πληροφόρησης του κοινού. Κάποιο από τα παραπάνω σε κάθε συγκεκριμένη κατάσταση πρέπει να περιοριστεί. Στην λύση της παραπάνω σύγκρουσης ορθότερη φαίνεται η θεωρία της αρχής της αναλογικότητας. Στη συνέχεια γίνεται εκτενής αναφορά στην αρχή της δημοσιότητας και στην προστασία του κατηγορουμένου από τα Μ.Μ.Ε. Τέλος εξετάζεται ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, αυτό της δίκης της « 17 Νοέμβρη».

13.2 SUMMARY: DEFENDANT AND THE MASS MEDIA

The aim of this project is to analyze the relationship between the defendant and the mass media. At first we analyze the constitutional rights relevant to the defendant, such as the right of the human value, the right of personality, the right of private life which clash with the constitutional rights of the mass media such as the right of freedom of expression, the right of the freedom of the press and the public' s constitutional right to information. Some of these rights in every specific situation must be restricted. Most right solution to this conversion seems to be the theory of analogicaly. In addition we present laborately the principal of trial publicity and the protection of the accused person from the mass media. Finally we examine a particular case, that of the trial of "17 November" .

14. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Π.Δ.Δαγτόγλου, Συνταγματικό δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1991
2. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου, τόμος 3, Αθήνα 2004
3. Γ. Πανούσης, τρομοκρατία και Μ.Μ.Ε.
4. Κ. Μαυριάς, Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, 1982
5. Γ. Νούσκαλη, Προστασία προσωπικών δεδομένων και ποινική δίκη, Ποιν.Δίκ. 6/2003
6. Ι. Καρακώστας, Το δίκαιο των Μ.Μ.Ε., Σάκκουλας 1998
7. Στ. Αλεξιάδη, Ανθρώπινα δικαιώματα και Ποινική Καταστολή
8. Ποινικά Χρονικά 1992, Μελέτη Γ. Ρήγου, Εφέτη
9. Παρατηρήσεις Άγγελου Κωνσταντινίδη στα Ποινικά Χρονικά, 1994
10. Γ. Πανούση, Εγκληματολογία, εγκληματολογική έρευνα και Μ.Μ.Ε., Σάκκουλας 1999
11. Δημοσιότητα Συνεδριάσεων Δικαστηρίων και Μ.Μ.Ε., Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1993
12. Ι. Ιγγλεζάκης, Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα, Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη
13. Αρ. Μάνεσης, Συνταγματικά Δικαιώματα, α' ατομικές ελευθερίες, πανεπιστημιακές παραδόσεις δ' έκδοση, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη
14. Δικαιοσύνη και Μ.Μ.Ε., 1^ο νομικό συνέδριο (2/12/94), ΣΑΚΑ, Σάκκουλας
15. Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, Σάκκουλα 1994